

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

546 ק"מ אחרי אמת - קצות פס"ט שנה י"ג אליון 546
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון - 050-4145482

הנושא: ההבדל בין בעלי גאווה ובעלי ענוה בתחיית המתים

שהביא העמק המלך' שאברהם אבינו השלים מניין ביום הכיפורים בעיר חברון, ותמה גם על עוד כמה דברים כיוצא בזה. וכתב שלאחר שראה את מה שכתב ב'ספר חסידים' שרבי יהודה הנשיא היה פוטר בני ביתו מקידוש, כי הצדיקים נקראים חיים ולא כשאר מתים שהם חפשים מן המצות - נחה דעתו בכל החקירות הנ"ל. וכתב לחדש שבדרשת חז"ל (שבת ל:) כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות" - הכוונה דווקא בסתם אדם, אבל החסיד אינו חופשי וחייב בקיום המצוות.

כתב הגאון רבי יוסף חיים זצוק"ל בשו"ת רב פעלים (סוד ישרים ח"ב סימן ב') וז"ל: ונ"ל דודאי לא היה בא באותו הגוף שקברו אותו במערה, כי זה הגוף אי אפשר שיקום אלא עד תחית המתים, וכמו שאמרו בגמרא על רב אחאי בר יאשיה דהיה שלם בכל גופו והיה מדבר עם רב נחמן כשאר חיים. וכשאמר לו רב נחמן שיקום ויבוא לבית אמר לו אפילו מקרא לא ידעת, כי מפורש ביחזקאל שאי אפשר לזוז ממקומו אלא עד תחית המתים, אלא היה מתלבש בגוף חדש כמו גוף שמתלבש בו אליהו זכור לטוב ושאר נשמות הצדיקים כמו בניהו בן יהוידע ורב המנונא סבא ורב ייבא סבא וכיוצא, שהיו נראים לתנאים ומלמדים אותם תורה. וכן י"ל באותו מעשה של נס שנעשה בחברון שבא אברהם אבינו ע"ה ביוה"כ והשלים לעשרה וכמ"ש בעמק המלך ע"ש.

אלא שיש לשאול: מדוע רק התנא רבי יהודה הנביא היחיד שמצינו בו מעלה זו שבא בגופו לאחר פטירתו?

הגמרא בסוטה (ה) מביאה: ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אין עפרו ננער שנאמר (ישעיהו כ"ו, י"ט): יִחְיֶינָה מִתִּיקֵי נְבִלְתֵי יְקוּמוֹן הַקִּיצוֹ וְרָגְנוּ שְׂכָנֵי עֵפֶר כִּי טַל אֹרֶת טִלְף וְאֶרֶץ רְפָאִים תְּפִיל: שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר בחייו.

רבי אלעזר קובע כי אדם גאוותן לא יקום בתחיית המתים. לא התקרב לעפר בחייו (ענווה), ולכן גם לא יקוץ ויקום מתוך שוכני עפר לעתיד לבוא.

ויש מי שפירש על פי זה את המשנה באבות (פרק ו' משנה ד'): "מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקוות אנוש רימה". כלומר, שאם לא תהיה שפל תקוותך וסופך רימה ולא תזכה לתחיית המתים.

הגמרא במסכת סנהדרין (לט.) אומרת, שהקב"ה כהן הוא, ואם כן יש לשאול, כיצד הותר להקב"ה להטימא למת ולהחיותו בתחיית המתים?

הגמרא בכתובות (קג.) מביאה: תנו רבנן בשעת פטירתו של רבי אמר, לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו, אמר להם: הזהרו בכבוד אמכם. נר יהא דלוק במקומו, שולחן יהא ערוך במקומו, מטה תהא מוצעת במקומה וכו'. מאי טעמא [מדוע רבי ביקש שהנר יהא דלוק והשולחן ערוך?]

מתרצת הגמרא: כל בי שמישי [כל ערב שבת - רש"י] הוה אתי לביתיה [היה בא רבי אחר פטירתו לביתו, ולכן ציוה לבניו שיהא הנר דלוק והשולחן ערוך ומיטה מוצעת]. ההוא בי שמשא [באחד מערבי השבת שבא רבי לביתו] אתאי שבבתא קא קריה אבבא [באה אחת השכינות וקראה בפתח הבית], אמרה [לה] אמתיה [השפחה של בית רבי], שתיקו דרבי יתיב [תשתקי, מפני שרבי יושב כאן]. כיון דשמע [רבי שמע שהדבר מתפרסם] שוב לא אתא [יותר לא בא לביתו, בכדי] שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים [לומר לא צדיקים היו, שלא היה להן רשות לבוא לביתם כמו רבי - רש"י].

כתב בספר חסידים (לרבי יהודה החסיד סי' תתשכ"ט) וז"ל: ואם חפצים המתים להתראות, אז ניתן רשות להתראות, אע"פ שנקבר בתכריכי מתים יכולים להתראות לבניהם במלבוש, באיזה מלבוש שרוצים, פעם במלבוש שנקבר עמו, ופעם במלבוש של קודם לכן. ורבינו הקדוש היה נראה בבגדים חמודות שהיה לובש בשבת, ולא בתכריכין, להודיע שעדיין היה בתוקפו, ופוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום, ולא כשאר המתים שהם חפשי מן המצות, כי אם כחי בבגדים כמו שהיה לובש בחייו, והצדיקים נקראים חיים אפ"ל במיתתם ופוטר בקידוש בני הבית, עכ"ל (מובא ברעק"א, כתובות שם).

ובביאור מקור חסד (על ספר חסידים שם) העיר, דלכא'ו הרי לא כתוב בגמרא שרבי בא בבגדי שבת ועשה קידוש והוציא את בני ביתו, בגמ' כתוב רק שהוא היה מגיע לביתו בערב שבת? אלא דסברא הוא, שהרי שבת קודש הוא יום שניתן לעונג ולא לצער ואסור להתעצב בו. ורבי בא לביתו בכדי שלא יעלה על זכרון בני ביתו העדרו. ואם היה בא בתכריכין ולא היה מקדש ומוציאם, הייתה גורמת להם ביאתו עוד יותר צער, לכן ודאי שהתגלה להם כמו שהיה בחיים חיותו.

החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים אות א' קצ"ט) כתב: שבמשך שנים היה תמה על המנהג שמתפללים אצל קברות הצדיקים למרות שאסור להתפלל ליד מת או בבית קברות, וכן תמה על מעשה

אלא שמותר לכהן להיטמא לשבעה קרובים: אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו. לכן אומר בענין המתים: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה למת" והטעם ש"בנים אתם לה' אלהיכם", ולכן מותר להקב"ה להיטמא ולהחיות אותו.

החיד"א בספרו ראש זוד (תחילת פרשת שמות) הקשה, כיצד הותר להקב"ה להיטמא מחמת שיש לישראל דין בנים, הרי הקב"ה יש לו דין של כהן גדול, וקיימא לן שכהן גדול אינו מטמא את עצמו אפילו לבנו?

והביא בשם רבני אשכנז, שכל זה היה מתוקף ענוותנותו יתברך להחשיב עצמו כביכול ככהן הדיוט שמטמא לבניו. עיי"ש.

ובהגדה של פסח פירסומי ניסא (פיסקא כ"ח אות ד') הביא שבם כתב יד של רבי מאיר ג'רמון מחכמי תוניס, שמבאר את דברי חז"ל (סוטה ה.) כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו ננער. כי הקב"ה מתנהג מידה כנגד מידה, ואם האדם מתנהג בעונה אף הקב"ה מתנהג עמו במידת העונה וככהן הדיוט ומטמא עצמו עבורו בעת תחיית המתים, אך אם האדם מתנהג בגאווה אזי הקב"ה יתנהג עמו כמותו – ככהן גדול שאינו מטמא את עצמו לבנו, ולא יזכה לקום בעת תחיית המתים.

ופירש בזה את הכתוב (תהלים ק"ט, כ"ה) "דבקה לעפר נפשי חייני כדבריך".

בספר איי הים מביא טעם, מכיון שתחיית המתים היא בידיו של הקב"ה בעצמו וככתוב (יחזקאל ל"ז, א'): "וַיִּדְעֶתְם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחֵי אֶת קַבְרוֹתֵיכֶם וּבְהִעָלוֹתֵי אֶתְכֶם מִקַּבְרוֹתֵיכֶם עִמִּי". ועל המתגאה אמר הקב"ה 'אין אני והוא יכולין לדור', אם כן מי יחיהו?

והנה על רבינו הקדוש נאמר בסוף מסכת סוטה "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא". נמצא כי רבי הוא סמל הענוה, לכן רק הוא זכה למה שאף צדיק לא זכה, לבוא אחר פטירתו כבחיים חיות, כדי להורות שבעל ענוה, חי גם אחר פטירתו והוא יזכה לקום בתחיית המתים.

על דבר זה שבעל גאווה לא יקום בתחיית המתים, כותב החפץ חיים, שמטעם זה אנו אומרים בתפילה "מחיה מתים ברחמים רבים", כי באמת זקוקים לרחמים רבים לתחיית המתים, כי מי יכול להעיד על עצמו שלא נכשל במשהו של גאווה.

העיון יעקב מפרש, שאין הכוונה שלא יקומו כלל, אלא שיקומו בזכות עצמם אלא בזכות אחרים, היינו בזכות משה רבינו שהיה בעל ענוה מופלגת יזכו גם אחרים לקום.

ומצאתי לזה מקור בדברי הילקוט שמעוני (מלאכי פרק ג' רמז תקצ"א), תנא דבי אליהו, עתיד הקב"ה לישב בבית המדרש הגדול שלו וצדיקים לפניו ואומרים על טהור טהור ועל טמא טמא, ואחר כך מביאין את הרשעים ודנין אותם לפניהם יש נדונין שלשים יום וכו' ויש שלשה חדשים ויש ששה חדשים, כללו של דבר שנו חכמים במשנה, משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש. ואחר כך באים הצדיקים ואומרים רבש"ע, אותם בני אדם שהיו משכימין ומעריבין לבית הכנסת וקורין את שמע ומתפללים ועושים שאר מצוות, מיד אומר הקב"ה אם כן הוא לכו ורפאו אותם, מיד הולכים הצדיקים ועומדין על אפרן של רשעים ומבקשים עליהם רחמים והקב"ה מעמידן על רגליהם מאפרן מתחת כפות רגליהם של צדיקים ומביאן לחיי העולם הבא.

ומבואר, שישנם רשעים שאף שאין להם זכות מעצמם לתחיית המתים אך יקומו בכח הצדיקים שיקימום ולפי העין יעקב הכוונה היא למשה רבינו שיקמם. ובהו מבואר מה שנאמר "הקיצו ורננו שוכני עפר", דהיינו שהעניו שהיה שכן לעפר ירנן בהקיצו כיון שהוא קם בזכות עצמו, לעומת זאת בעלי גאווה יקומו בזכות משה רבינו.

רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק בשלשה מקומות (פרשת צו אות ב'. פרשת פרה אות ה', ובדרוש ל"ג בעומר) כותב, כי יש לדייק שחז"ל אמרו "אין

עפרו ננער", ומצינו כי המיתה נקראת "שינה", כגון "כד דמך", וכן בעירובין (סוה) רב חסדא אומר: "אתו יומי דאריכי וקטיני ונינום טובא". ויש ב' דרגות בתחיית המתים, יש מי שעפרו ננער, היינו שהמיתה עבורו היתה בבחינת שינה, ועתה שמתעורר עפרו שלו עצמו קם וזוכר את חייו הקודמים, אך מי שיש בו גאווה אף כי יקום יהיה זה כחיים חדשים, ואין זה גופו הקדום ואינו קשור וזוכר את חייו הקודמים.

ונראה לחבר את שלשת הפירושים שהבאנו, תחיית המתים תהיה לעתיד על ידי בורא עולם, כמאמר הנביא יחזקאל, ואם זוכה לקום על ידי בורא עולם, הרי שעפרו שלו עצמו יקום ויזכור את חייו הקודמים. אולם בעל הגאווה שאין הקב"ה יכול לדור עמו, הרי שהקב"ה לא יחיה אותו, ויקום לתחיה על ידי משה רבינו, ואזי אין עפרו שלו ננער, אלא גוף חדש ולכן לא יזכור את חייו הקודמים.

המב"ט בספרו בית אלוקים (שער היסודות פרק י"ה) כתב, שסדר התחייה תהיה בסדר אותיות האלפ"א בית"א, מי ששמו מתחיל באל"ף יחיה תחילה וא"כ אדם הראשון יהיה ראשון ואברהם ראשון לאבות ואפשר כי בכל דור שיקום יהיה סדר זה אבל לא דור לדור הקודם לו.

אולם כתב בספח"ק אוהב ישראל מאפטא (ליקוטים עמ' שמ"ד), שכל דברי המב"ט נאמרו לאלו שאינם בעלי ענוה אולם מי שהוא בעל ענוה יקום עוד לפני קריאת השמות. ועל פי זה הוא מבאר את תרגום יונתן בן עוזיאל בפרשת שלח, האומר: "כד חמא משה ענוותנותיה קרא הושע בן נון יהושע". פירוש, כשרצה משה להחליף להושע את שמו ולקרוא לו יהושע, חשש שמא יהושע לא ירצה כי על ידי זה יתאחר לקום בתחיית המתים, כי בתחילה שמו היה מתחיל באות ה' ועכשיו באות י', אולם כשראה את ענוותנותו נמצא הוא יעמוד בתחילה עוד לפני קריאת השמות, ואם כן אפשר לשנות את שמו.

ולפי דרכינו יש לומר, כי בעלי ענוה אשר הקב"ה בכבודו ובעצמו יקיים הרי שיקומו ראשונים, ויקומו כולם יחדיו, אולם שאר האנשים לא יזכו לקום אלא רק בזכותו של משה רבינו, ומכיון שזו תהיה תחיה על ידי בשר ודם, ובפרט שצריך לתת להם גוף חדש כנזכר, אינו יכול להחיות כולם יחדיו אלא בשלבים אחד אחרי השני, וכיצד יבחר את מי להקים ראשון ואת מי שני? לכן משה רבינו יבחר לפי סדר האל"ף ב"ת.

על פי דברינו נבוא וניישב את קושיית התוספות, מדוע לא מנו גם את מי שיש בו גסות הרוח בשמנה במסכת סנהדרין (צ). באלו שאין להם חלק לעולם הבא. ולפי דברינו, כוונת המשנה שאין להם חלק לעולם הבא, ואין להם תקנה כלל, אולם במקרה דנן יש לבעלה באוה תקנה, שיקום על ידי משה רבינו (וכבר רע"א בגליון הש"ס העיר, שיש לחלק בין עולם הבא לתחיית המתים).

לפי זה יש לתת טעם חדש מדוע ניתנה התורה בהר סיני, לא רק כדי ללמדנו שהתורה ניתנה לבעלי ענוה, אלא שמכיון שידע הבורא כי עתידים ישראל שתפרח נשמתם ויזדקקו לתחיית המתים, לכן לימדם להידמות להר סיני ולהיות בעלי ענוה, כדי שיוכל להקים ולהחיותם.

נסיים בפרפרת נאה, בספר חנוכת התורה (אות ר"ז) מביא טעם מדוע הותר לתלמיד חכם שיהיה בו שמינית שבשמינית שבגאווה שהוא אחד חלקי ששים וארבע. כי הגמרא בבבא בתרא (ע"ג) אומרת, שהר תבור גבוה ד' פרסה, ופרסה היא ארבעה מיל, והמיל הוא אלפיים אמה. נמצא כי גובהו של הר תבור הוא שלושים ושניים אלף אמות.

והמדרש רבה אומר, כי גבוה של הר סיני היה חמש מאות אמה והוא חלק אחד מס"ד מהר תבור.

לקראת יומא דהילולא ל"ג בעומר ניתן להשיג את הספר החדש "נחלת שדה" על התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, חידושים וביאורים נפלאים ברוממותו וגדלותו של רבי שמעון בר יוחאי. בטלפון: 0504145482. המחיר 30 ₪.